

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дипломна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” на тему

**ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНОЇ
КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Виконала:

студентка VI курсу 61 групи

спеціальності: 8.02030302

Мова і література (англійська)*

Макуха Інна Василівна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови

Котнюк Людмила Григорівна

Житомир – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЕРАТИВУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	8
1.1. Імперативність як семантико-граматична категорія.....	8
1.2. Категорія способу англійського дієслова.....	10
1.3. Використання імперативу з дієсловом “let”.....	13
1.4. Форми звертання.....	14
1.5. Непряма мова.....	17
1.6. Прагматично-трансформовані типи речень.....	21
1.7. Еліптичні речення.....	24
1.8. Вигуки.....	26
Висновки до Розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВНОСТІ В СУЧАСНИХ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	32
2.1. Вираження наказового способу дієслова формою, що співпадає з інфінітивом без частки “to”.....	32
2.2. Використання імперативу з дієсловом “let”.....	34
2.3. Використання звертання в спонукальних реченнях.....	38
2.4. Непрямі імперативи.....	47
2.5. Прагматично-трансформовані речення.....	48
2.6. Імперативні вигуки.....	49
2.7. Засоби вираження експресивної спонукальності.....	52
Висновки до Розділу 2	57
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	59
RESUME	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Поняття категорії є одним із основних понять сучасної лінгвістики. Останнім часом все більшої актуальності набуває дослідження семантико-граматичних категорій, і категорії імперативності зокрема. Це пов'язано з тим, що наказовий спосіб має надзвичайно широкий спектр використання і тому викликає підвищений інтерес у лінгвістів.

Зацікавлення проблемою імператива виявляли Д. А. Штелінг, Г. Ф. Бражникова, Д. Е. Розенталь, Л. В. Щерба, О. І. Смирницький, Ф. М. Березін, І. П. Іванова, В. В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов, О. О. Потебня, І. К. Харитонов, Б. О. Ільш, М. Я. Блох, Н. М. Раєвська, Б. С. Хаймович, Б. І. Роговська, О. І. Федоренко та інші [57;].

Актуальність наукової роботи визначається зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до вивчення особливостей реалізації мовних категорій, а також міждисциплінарною природою об'єкта дослідження, адже неможливо повноцінно вивчити іноземну мову без знання основних граматичних категорій.

Об'єктом дослідження є семантико-граматична категорія імперативності.

Предметом дослідження виступають засоби вираження категорії наказового способу.

Метою дипломної роботи є виявлення, опис та аналіз засобів реалізації семантико-граматичної категорії імперативності в сучасних драматичних творах англійської літератури.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) дати визначення поняття семантико-граматичної категорії;
- 2) розглянути імперативність як семантико-граматичну категорію;
- 3) виділити та описати засоби реалізації наказового способу;
- 4) дослідити вираження експресивної спонукальності.

Матеріалом дослідження слугували п'єси сучасних англійських драматургів «Вправа для п'яти пальців» Пітера Шеффера та «Вознесіння Арнольда Міддлтона» Девіда Сторі загальним обсягом 236 сторінок [52, с. 36-274].

Для мети та реалізації поставлених завдань було використано низку **методів та прийомів**: лінгвістичний аналіз для ознайомлення та вивчення стану проблем, дотичних до теми дослідження; аналіз словникових дефініцій для пояснення певних термінів та понять; аналіз суцільної вибірки для відбору прикладів, що стали матеріалом дослідження; контекстуальний аналіз та описовий метод для вивчення та аналізу вибраних прикладів; елементи кількісного аналізу для підрахунків частотності вживання певних типів прикладів.

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що її результати та висновки є певним внеском у розвиток теорії граматики, в розробку проблем сучасної лінгвістики, у вивчення категорії наказового способу в сучасній англійській мові, зокрема в розвиток класифікації засобів, що виражають спонукальність.

Практична цінність дослідження визначається можливістю застосування його результатів у нормативних курсах теоретичної та практичної граматики, стилістики англійської мови, спецкурсах з прагмалінгвістики, у науково-дослідній роботі студентів, магістрантів і аспірантів.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в інтегрованому підході до вивчення спонукальності. Уперше на матеріалі п'єс сучасних англійських драматургів Пітера Шеффера та Девіда Сторі проаналізовано та досліджено засоби реалізації категорії імперативності.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, резюме та списку використаних джерел.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено мету, основні завдання, об'єкт та предмет дослідження, висвітлено наукову

новизну, теоретичне значення та практичну цінність роботи, описано методи та матеріал дослідження, наведено дані про апробацію роботи.

Розділ I – «Теоретичні засади дослідження імперативу» – містить основні теоретичні положення, визначення понять семантико-граматичної категорії, категорії способу загалом та категорії імперативності зокрема, використання структури з дієсловом *“let”*, непрямої мови, прагматично-трансформованих типів речень, еліпсису, вигуків, а також звертань в спонукальних реченнях.

Розділ II – «Особливості реалізації семантико-граматичної категорії імперативності в сучасних драматичних творах англійської літератури» – включає опис засобів вираження наказового способу: формою, що співпадає з інфінітивом без частки *“to”*, структурою з дієсловом *“let”*, непрямою мовою, прагматично-трансформованими реченнями, вигуками. Тут розглядаються також спонукальні речення, до складу яких входять звертання та речення, що виражають експресивну спонукальність.

У **висновках** узагальнено результати дослідження.

Список використаних джерел містить перелік друкованих, електронних та лексикографічних джерел, що використовувались при написанні дипломної роботи загальною кількістю 72 джерела.

Результати дослідження знайшли своє відображення в статті «Засоби вираження експресивної спонукальності» і були **апробовані** на VII Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації», що відбулася 27 березня 2015 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

Положення, що виносяться на захист:

1. Наказовий спосіб має різні форми вираження, які характеризуються різною частотністю в сучасних драматичних творах. Найчастіше вживаються імперативи, що співпадають з інфінітивом без частки *“to”* (78%), в тому

числі імперативів зі звертанням (18,5%), рідше – структура з дієсловом “*let*” (7%) та наказовий спосіб з підметом (3%), іноді – емфатична форма з допоміжним дієсловом “*do*” (1,5%), форма з розділовим запитанням (2,5%), імперативи, об’єднані сполучником “*and*” (2,5%), прагматично-трансформовані речення (1,5%), імперативні вигуки (1,5%), пасивна форма імперативу (1%) та непрямі наказові речення (1%).

2. Типологія звертань в сучасній англійській мові охоплює різні форми. До найчастіше вживаних в спонукальних реченнях належать звертання на ім'я (51%) та звертання, що позначають родинні стосунки (30%), рідше використовуються звертання до релігійного творця, правителя світу (7%), звертання, що позначають дружні стосунки (7%) та звертання з використанням титулів, звання (5%).

Вокативи здатні не лише включатися до складу речень, але й заміщати їх, утворюючи в результаті квазі-речення, що можуть заміщати позицію речення і володіти можливістю окремоті.

3. Експресивність – це сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб’єктивного вираження ставлення мовця до змісту або адресата мови. Основною характеристикою експресивності є потенційна можливість мови трансформувати факти, ідеї, висловлювати їх в збільшеному чи зменшеному масштабі.

Серед спонукальних конструкцій є такі, що передають спонукання в формі підсилення або в формі пом’якшення. З метою пом’якшення наказів чи прохань з імперативом вживається “*please*” як лексичний засіб вираження експресивності, пом’якшувачі (*downtoners*), такі як “*ever*”, та розділові запитання типу *will you, won't you, can you, can't you, could you* та *would you*. Для підсилення спонукання англійські наказові речення можуть містити частки “*just*” та “*so*” як лексичні засоби збільшення прийнятої норми, що визначаються деякими лінгвістами як підсилювачі (*amplifiers*), та емфатичне дієслово “*do*”.